

www.tarsuskentsempozyumu.org - <http://tarsuskentsempozyumu.mersin.edu.tr>

2. TARSUS KENT SEMPOZYUMU

URBAN SYMPOSIUM ON TARSUS

15-17 KASIM 2012

MEDENİYETLERİN BULUŞTUĞU KENT

Bildiriler Kitabı

İŞBİRLİĞİYLE

DESTEK VERENLER

II. TARSUS KENT SEMPOZYUMU
15-17 KASIM 2012
TARSUS / MERSİN

BİLDİRİLER
KİTABI

Editörler :

Prof. Dr. Yüksel ÖZDEMİR (Mersin Üniversitesi)
Dr. Ali CERRAHOĞLU (Tarsus Kent Konseyi)

Editör Yardımcıları :

Uzm. Zeynep SABANCI (Mersin Üniversitesi)
Okt. Melike KARA (Mersin Üniversitesi)

II. TARSUS KENT SEMPOZYUMU BİLDİRİLER KİTABI

ISBN : 978-605-64091-1-0

© Yayınlanan bildiri metinlerindeki yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon, yazım, noktalama vb. konusundaki tüm sorumluluklar bildirilerin yazarlarına aittir.

Tarsus Kaymakamlığı, Tarsus Belediyesi, Tarsus Kent Konseyi ve Mersin Üniversitesi işbirliğinde düzenlenen bu sempozyumda Tarsus için yazılmış her türlü bilgi ve belge, her türlü akademik bilgi birikimi ve Tarsus'un sahip olduğu eşsiz tarihsel, doğal, toplumsal ve kültürel zenginlikler paylaşılmıştır.

BASKI

ÖZGÜR OFSET Matbaa Basım ve Yayıncılık Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.

Merkez :

Şehit Mustafa Mahallesi 3503 Sokak No: 3/B Tarsus / MERSİN

Basım Tesisi :

Tekke Mahallesi 3733 Sokak Sanayi Sitesi No: 31 Tarsus / MERSİN

Tel.: +90 324 614 21 90 ~ Fax : +90 324 624 90 90

www.ozgurofset.com.tr

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Açılış Konuşmaları

Dr. Ali CERRAHOĞLU	(Tarsus Kent Konseyi Başkanı).....	1
Burhanettin KOCAMAZ	(Tarsus Belediye Başkanı).....	1
Orhan Şefik GÜLDİBİ	(Tarsus Kaymakamı).....	2
Prof. Dr. Süha AYDIN	(Mersin Üniversitesi Rektörü).....	3

Açılış Oturumu Konuşması

Davetli Konuşmacı: Prof. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ (Kafkas Üniversitesi)		
"Osmanlı Döneminde Tarsus"		6

TARİH VE SANAT TARİHİ

Oturum Başkanı: Prof.Dr. Fevzi DEMİR (Mersin Üniversitesi)		
Efrumiye ERTEKİN (Mersin Üniversitesi)		
"Tarsus'ta İmparatorluk Kültü Festivalleri"		13
Mustafa SAYAR (İstanbul Üniversitesi)		
"Tarsus'un Coğrafi Konumunun Eskiçağ Tarihinde Önemli Merkezlerden Biri Olmasında Oynadığı Rol"		22
Ayşe AYDIN (Muğla Üniversitesi)		
"Tarsus Kiliseleri"		29
İlyas GÖKHAN (Nevşehir Üniversitesi)		
Harun Reşid ve Oğulları Döneminde Tarsus.....		39
Vedat KANAT		
Abdullah Mencek ve Zaviyesinin Kolonizasyondaki Rolü.....		48
Mehmet Nihat TANER (Mersin)		
"Abdo Debbus ve Tarsus Lahdi"		55
Songül ULUTAŞ (Mersin Üniversitesi)		
"Tarihsel Süreçte Tarsus'un Coğrafi Olanak ve Olanaksızlıkları"		60
Mustafa ERİM (Mersin Kent Tarihi Müzesi)		
"Osmanlı Arşivlerinde Tarsus ile İlgili Belgeler"		72
Şerife YORULMAZ - Faruk TAŞKIN (Mersin Üniversitesi)		
"19. Yüzyılda Amerikan Misyoner Hareketlerinin En Önemli Etkisi: Tarsus'ta St.Paul Enstitüsü'nün (Tarsus Amerikan Koleji) Kuruluşu ve Faaliyetleri (1888-1923)"		85
Sacit UĞUZ (Mustafa Kemal Üniversitesi)		
"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarsus Belediyesi, Kuruluşu, Gelişimi ve Faaliyetleri"		96

Cihat YILDIRIM (Aksaray Üniversitesi)

"Arşiv Belgelerine Göre Tarsus Cephesinde Kuvayı Milliye Müfrezeleri ile İşgal Kuvvetleri Arasında 1920 yılında Yapılan Muharebeler"..... 106

İNANÇ VE DİNLER TARİHİ

Oturum Başkanı: Doç.Dr. Munir YILDIRIM (Çukurova Üniversitesi)

Davetli Konuşmacı: Prof.Dr. Kadir ALBAYRAK (Çukurova Üniversitesi)

"İnanç ve Düşünce Tarihinde Tarsus"..... 118

Davetli Konuşmacı: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Selçuk Üniversitesi)

"Şahmeran Hikayesi Üzerine Oluşan İnanışların Kökeni "..... 126

Davetli Konuşmacı: Munir YILDIRIM (Çukurova Üniversitesi)

"Tarsus Kent Kimliği ve Din"..... 133

Davetli Konuşmacı: Hanri LEYLEK

"İlk Kiliselerin Oluşumunda Paulus'un Etkisi"..... 137

Ayhan HIRA (Kafkas Üniversitesi)

"Klasik Dinî Kaynaklarımızda Ashabu'l-Kehf"..... 144

Mehmet ALICI (İstanbul Üniversitesi)

"Tarsus'un Dinsel Gelenekleri ve Pavlus'un Düşüncesine Etkisi"..... 153

ARKEOLOJİ

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Aslı ÖZYAR (Boğaziçi Üniversitesi)

Davetli Konuşmacı Prof. Dr. Aslı ÖZYAR (Boğaziçi Üniversitesi)

"Tarsus-Gözlükale Excavations 2007-2012"..... 164

Ercan AŞKIN (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)

"Antik Kaynaklarda Tarsus"..... 169

Erkan ALKAÇ, Serra DURUGÖNÜL, Bülent GÖKÇAY (Mersin Üniversitesi)

"Tarsus Köylü Garajı Mezar Yapısı ve Jeofizik Çalışmaları"..... 181

Işık Adak ADIBELLİ (Ahi Evran Üniversitesi)

"Tarsus Roma Hamamı 2011 Yılı Çalışmaları"..... 192

Winfried HELD (PHİLİPPS-UNİVERSİTÄT)

"Tarsus Donuk Tas Projesi"..... 197

KENTLEŞME VE MİMARLIK

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Burak BEYHAN (Mersin Üniversitesi)

Arş. Gör. Mehmet Ali Çelik, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Sönmez (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

<i>"Tarsus Kentinin Zamansal Değişimi ve Çevresindeki Tarım Sahalarına Etkisinin Uzaktan Algılama ile İncelenmesi(1985- 2010)"</i>	206
Yrd. Doç. Dr. Sibel DEMİRARSLAN, Ö. Gör. Oğuz DEMİRARSLAN (Kocaeli Üniversitesi)	
<i>"Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Tarihe Saygı: Tarsus Örneği"</i>	214
Özlem ATALAN, Elif Süyük MAKAKLI (Maltepe Üniversitesi)	
<i>"Geleneksel Tarsus Evleri ve Yapım Sistemleri"</i>	225
Neslihan ULUSOY, Engin EYÜBOĞLU (İ.T.Ü.)	
<i>Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi Çevre Düzenleme ve Sağıklaştırma Projesi</i>	233
Ayşe EVEREST (Mersin Üniversitesi), Uğur PİŞMANLIK (Aratos Kültür Sanat Dergisi)	
<i>"Tarsus Parkları ve Anıtları"</i>	261
Banu DAVUN (Nevşehir Üniversitesi)	
<i>"Tarsus'un Tarihi Yapılarının Mimari Özellikleri"</i>	269
TURİZM	
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Celil ÇAKICI (Mersin Üniversitesi)	
Davetli Konuşmacı: Yrd. Doç. Dr. Uysal YENİPİNAR	
<i>"Klikya'nın Kültür ve İnanç Yolları"</i>	282
Duygu İlkhan SÖYLEMEZ, Adnan SÖYLEMEZ (Selçuk Üniversitesi)	
<i>"Turizm Stratejisi 2023 Tarsus ve Turizm Potansiyeli Üzerine Değerlendirmelere Bir Bakış"</i>	290
Dr. Hasan Hüseyin DOĞAN	
<i>Sosyo-Ekonomik Göstergelerle Tarihi Tarsus Kentinin Bugünkü Konumu</i>	298
KÜLTÜR VE EDEBİYAT	
Oturum Başkanı: Dr. Ali CERRAHOĞLU (Tarsus Kent Konseyi Başkanı)	
İbrahim KATİP (Celal Bayar Üniversitesi)	
<i>Shakespeare ve Tarsus</i>	328
Birsel Çağlar ABİHA (Kocaeli Üniversitesi)	
<i>"Mitolojiden Tarsus'a Bir Sembol: Yılan ve Şahmeran"</i>	334
Hamide GÜLER (Nevşehir Üniversitesi)	
<i>"Nevzat Bilgiç'in Memleketime Şiirler, Kitabında Tarsus ve Yöresinin Betimleme Yöntemleri"</i>	341
Halil ATILGAN	
<i>"Tarsus'un Çamalan Köyünden Tahtacı Ozan Âşık Talibi"</i>	347

SERGİ VE POSTER SUNUMLARI

Hüseyin Sönmez (Mersin Üniversitesi)

Serdar Samancıoğlu'nun Sanatı ve Yaşamı..... 358

Hüseyin Demir (Mersin Üniversitesi)

Şahmeran Efsanesi'nin Görsel Karakterlerinde Duruş ve Bakışın Diyalektiđi..... 362

Dr. Tamer AKÇA, Dr. Murat ÜNAL, Rifat GÜRBÜZ

Tarsus'un Kapıları..... 369

Tarsus Güç Birliđi Vakfı

Tarsus İğne Oyaları..... 372

Orhan BAYCIK (Tarsus Amerikan Koleji)

Tarsus'ta Kaybolan Meslekler..... 373

Mehmet TURGÜT (Tarsus Yöresi Halk Oyunları Araştırmacısı)

Tarsus Folkloründe Halk Oyunlarımızın Yeri..... 375

Sempozyum Kapanış Konuşması Dr. Ali CERRAHOğLU (*Tarsus Kent Konseyi Başkanı*)..... 382

TURİZM

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Celil ÇAKICI (Mersin Üniversitesi)

KİLİKYA’NIN KÜLTÜR VE İNANÇ YOLLARI

Yrd. Doç.Dr. Uysal YENİPİNAR*

uysal.yenipinar@ege.edu.tr

Ege Üniversitesi (Emekli)

ÖZ

Turizm Endüstrisi, ulaşım sektörüyle paralel gelişmiştir. Kilikya'nın tarihi yollarında kervanlarla yürüyerek veya deve sırtında riskli, masalımsı yolculuklar gerçekleştirilir. Antik yollar bu özellikleri ile günümüz ziyaretçileri için, turistik bir çekim potansiyeli oluşturur. İlk krallıklar, imparatorluklar, kentler, tapınaklar eski yollar üzerinde kurulur. Madencilik, ticaret yazı, zanaatkarlık, yol üzerindeki kentlerde gelişir. Kilikya'nın tarihi yolları üzerinde kurulan kentlerde tüccarlar, ordular, gezginler, sanatçılar, bilginler, azizler ve dervişler yetişir. Kilikya yollarıyla kültürel birikim ve deneyimler geçmişten günümüze Doğudan Batıya, Batıdan Doğuya taşınır. Böylece somut ve soyut kültürel miras zenginleşir, gelişir. Araştırmanın amacı; Kilikya bölgesi antik yollarının alternatif turizm destinasyonuna dönüşmesine yardımcı olmaktır. Bu amaçla, antik yollarla ilgili ikincil veriler, literatür taraması yapılarak incelenip paket tur tanıtım malzemesi olarak kullanılabilir. Gezgin ve bilginlerin Kilikya yollarıyla ilgili öykü ve anekdotlar, inanç rotaları ile ilgili bilgiler derlenir. Antik yolların yapıldığı dönemler, günümüzdeki konumları, kentler üzerindeki yerleşim yerlerinin eski ve yeni isimleri, mola noktaları, yaylalar haritalar üzerinde belirlenir. Kilikya antik yol ve inanç rotasının projelendirilerek, seyahat acentalarının paket tur kapsamına alınmasına ilişkin öneriler geliştirilir. Çalışmada “*Kilikya'nın Kültür ve İnanç Yolları*” adı altında alternatif bir turistik ürün geliştirilerek Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesinin turizm potansiyelinin geliştirilmesi hedeflenir.

Anahtar Sözcükler: *Kilikya, Tarihi Yollar, St. Pavlus, Mevlana.*

ABSTRACT

Culture and Faith Roads of Cilicia

Tourism Industry improves parallel to transportation sector. Legendary, risky journeys with caravans, on foot or on camels occurred on Cilicia Roads. Ancient roads create a tourism attraction potential for interested visitors today. First kingdoms, empires, cities and temples are established on historical Anatolian Roads. Mining, trading, writing, handicrafts develop in the cities located on these roads. Tradesmen, wanderers, artists, scientists, philosophers and saints grow up in cities established on the historical roads of Cilicia. Knowledge and experience of East and West are carried to Cilicia through these roads and this is effective on improvement of tangible and intangible cultural heritage of Cilicia Region. The aim of this study is to emphasize on the importance of historical roads of this region and to contribute in development of a tourism product with the “*Culture and Faith Roads of Cilicia*” in East Mediterranean Region of Turkey. For this purpose, secondary data on ancient roads are reviewed. Memoirs of travellers and wanderers related to Cilicia roads and information on belief routes which may be used as promotion materials for package tours are compiled. Ancient road tracks, cities on these roads, former and new names of such cities, resting points and plateaus are indicated on map. Suggestions with regards to improvement of Cilicia ancient roads and faith route as a tourism product are provided.

Keywords: *Cilicia, Ancient Roads, St. Pavlus, Mevlana.*

I. KİLİKYA GEÇİTLERİ

Ünlü coğrafya yazarı Strabon I. Yüzyılda, Adana-Tarsus-Mersin çevresini Kilikya olarak tanıtmıştır.

*Yrd. Doç. Dr. Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu.
uysal.yenipinar@ege.edu.tr*

Kilikya sözcüğü çeşitli kaynaklarda farklı şekilde açıklanır. Kilikya ismi ilk kez İ.Ö. 8. yüzyılda Asur tabletlerinde *'Hilakku'* şeklinde görülür. Aynı kaynaklarda, Ovalık Kilikya'da bulunan Kizzuwatna krallığı için *'Qode'*, yerleştikleri yere de *'Que'* denir. Asurluların çivi yazılı tabletlerinde (levhalarında) *'Kilikya'* sözcüğü ad olarak geçer. Kilikya adı, bölgede çok bulunan kireç ve çakmaktaşı nedeniyle silisyum sözcüğü ile ilişkilendirilir. İbrani ve Latinlerde kireç ve çakmak taşı *'kikdim'* ve *'sileks'* olarak adlandırılır. Diğer yandan: İ.Ö.XI. yüzyılda Akdeniz bölgesine egemen olan Fenikeliler söz konusu yörede bir ticaret merkezi kurar ve adına *'kiliks'* *'Kilikya'* der (Gürtürk, 1980: 12). Tarih yazarlarından V. Langlois, *'kilik'* sözcüğünün manda anlamına geldiğini, yörede eskiden manda yetiştirildiğini ve *'Kilikya'* adının bu nedenle verildiğini yazar. Bu görüş daha çok Ovalık Kilikya'ya tanımına uyar. Kilikia, Alanya-İskenderun Körfezi arasındaki alandır. Dağlık Kilikia ise Alanya-Mersin arasındaki bölgenin ismidir (Olba,2012). Strabon, Kilikya'yı Ovalık ve Dağlık Kilikya diye iki coğrafi bölgeye ayırır. Günümüzde Ovalık Kilikya *Cilicia Pedias*= Çukurova; Dağlık Kilikya; *Cilicia Tracheia-Rough Cilicia*=Taşeli *Platosu* olarak anılır. Taşeli Platosu; Mersin ilinin batısı ile kuzeybatısı arasında yer dağlık alanın adı olup bölgenin engebeli coğrafyasını çok iyi tanımlar. Ovalık ve dağlık Kilikya'nın bugünkü sınırları Amanos Dağlarından başlayıp, batıda lamas çayına, kuzeyde Bolkar dağlarına kadar uzanır. Orta Toros sıra Dağları Orta Anadolu'dan girişlerde zor geçit verir. Kilikya'ya girişi sağlayan üç geçit kapısı tarih boyunca bilinir. Kapılardan ilki *Sertavul*, ikincisi *'Gülek Boğazı'*, üçüncüsü *'Belen'* (*Suriye*)'dir. Gülek Boğazında bir kaya üzerinde *'Kilikya sınırı'* yazısı bulunur Orta Anadolu'dan Doğu Akdeniz'e karayolu ile *'Gülek Boğazı'* ve *'Sertavul'* geçitlerinden inilir. Ereğli-Pozantı, Ankara, Niğde-Aksaray, Pozantı güzergâhından gelen ziyaretçiler Kilikya Kapısı-Gülek Boğazından Ovalık Kilikya kentleri Tarsus ve Adana'ya; İzmir, Afyon, Konya-Karaman istikametinden gelenler ise *Sertavul* Geçidinden Dağlık Kilikya kentleri Mut, Silifke'ye ulaşırlar. Her iki geçit günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. *Gülek Boğazından* (E-5) uluslararası karayolu geçmekte olup yol güneyde Mersin'den başlayıp, Tarsus-Adana, Gaziantep-Şanlıurfa, Mardin-Nusaybin yönüne devam eder. *Sertavul Geçidi*; ise (E-24) karayolu üzerinde yer alır.

II. KİLİKYA TARİHİ

"Kimi coğrafyalar ilk bakışta birikimlerini ve birikimlerin arkasına saklanmış büyüsunü göstermez. Yerleşimleri saran doğa, yansız bir seyirci gibi karşınızda durur. Gizin ve bilginin peşine takılmanızı ister. Ancak siz, zamana ve bilgiye giden kapıyı araladığınızda sizinle konuşur ve şöyleşir." Prof.Dr. Metin Sözen.

Kilikya Sayın Sözen'in belirttiği gibi birikimlerinin arkasına saklanmış keşfedilmeyi bekler. 9000 yıllık tarihi ile prehistorik dönemden yakın geçmişe kadar çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapar. Mersin Yumuktepe ve Tarsus Gözlükule Höyüklerindeki bilimsel kazı sonuçlarına göre, Kilikya tarihinin Neolitik Döneme kadar gittiği, kesintisiz yerleşim yeri olduğu anlaşılır. Hititler İ.Ö.2. bin boyunca hem Anadolu hem de Kilikya'ya egemendir. Mitolojilerinde boğanın boynuzlarıyla açığa inanılan Gülek-KilikyaGeçidi Hititlerce Akdeniz'e inmek için kullanılır. İmamkulu kabartması üzerinde boğanın çektiği bir savaş arabası, Dağ Tanrıları üzerinde yer alan Fırtına Tanrısı ve elinde mızrak ve yay taşıyan Kuwalanamuwa isimli prensin tasvir edilmiş olması anlatılan Hitit mitolojisini destekler niteliktedir (Kerem, 2007:13). Kilikya bir süre Asur egemenliğinde kalır, ama kısa sürer. İ.Ö. 612'de Medler ve İskitler Asur idaresine son verir. İ.Ö. 8. Yüzyıl sonu ve İ.Ö. 7. Yüzyıl başlarında Helen kolonizasyon hareketleri ile Aydıncık (Kelenderis), Nagidos, Viranşehir (Soli) kentleri kurulur. İ.Ö. 6. Yüzyıldan itibaren Pirindu yerel krallığı ve Babil Pers egemenlikleri görülür. İ.Ö. 521 yılında Kral Darius ile birlikte bir satraplık kurulur. Klasik dönemde Pers ordularının önemli geçiş yollarından biri de bu bölgededir. Pers komutan Kyrus İkonium'dan Tarsus'a geçmek için Kilikya kapılarını kullanmıştır (Levha 4). Antik çağlarda Kilikya kapıları Akdeniz Bölgesinden Orta Anadolu'ya ve Kapadokya'ya açılan bir köprü gibidir. Silifke ilçesinin kuzeyinde, Ağa Deresi mevkinde bulunan miltaş (İ.Ö. 79-81) Seleukeia'yı Mut (Claodiapolis) üzerinden Lykaonia'ya bağlayan antik yol üzerine dikilmiştir (Baytak, 2008:23). Karaman ve Larende St. Pavlus'un ziyaret ettiği yerler arasındadır (İncil, Levha-15). İ.Ö. 333 yılında Büyük İskender Doğu Seferinde Persler'i yenerek Kilikya'yı Makedon topraklarına katar. İ.Ö. 323 Büyük İskender'in ölümünden sonra Bölge Seleukos Nikator tarafından yönetilir. I. Seleukos

Nikator, Olba ve çevresini yönetme hakkını yerli Teukrid hanedanın bırakır. Bölgede rahip-krallık yönetim sistemi Olba'da uzunca bir süre uygulanır. İ.Ö. 1. Ve İ.S. 1. Yüzyıllarda Kilikya'da korsan faaliyetlerini önlemek için Roma Eyaleti başkenti Tarsos olur. İ.S.37-41 yıllarında Caligula tarafından Kommagene kralı IV. Antiochos'a verilir. İ.S.41-54 yıllarında Claudius zamanında Suriye'ye bağlı olan Ovalık ve Dağlık Kilikya birleştirilir. *Mut'ta Claudius adına Cladiopolis kenti kurulur. Batı Dağlık Kilikya Bölgesi, Kilikya'dan alınarak askeri yönetim sivilleştirilir. Pamphilya ile Ovalık Kilikya'yı birbirine bağlayan sahil yolu yapılır.* İ.Ö. 44 yılında Caesar'ın ölümünden sonra Kilikya Bölgesi Marcus Antonius'un idaresine bağlanır. İ.Ö. 43-44 yılında Kilikya Pedias Suriye'ye bağlanır. *Kilikya Tracheia için Roma yönetimi valiler tarafından değil, krallar tarafından yönetilmesini uygun görürler.* İ.Ö. 47 yılında Kıbrıs Mısır'a bağlanır. İ.Ö.51 yılında ünlü hatip Cicero Kilikya, Psidia, Pamphilia ve Kıbrıs prokonsülü olarak bölgeye atanır. İ.Ö. 56 Pompeius korsanlık faaliyetlerine son verir. İ.Ö.58'de Kilikya sınırları içine Kıbrıs'ta katılır. İ.S. 69-79 yıllarında Vespasianus Dağlık Kilikya'da Korykos'tan Olba'ya giden yol İ.S.77 yılında Seleukeia'da Göksu (Kalykadnos Irmağı) üzerinde taş köprü yaptırılır. İ.S. 117-138 yıllarında Hadrianus döneminde Kilikya eyaleti *Prima ve Secunda* olarak ikiye ayrılır. Dağlık bölge *Kilikya Prima*, ovalık bölge *Kilikya Secunde* olarak adlandırılır. Bu dönemde şehircilik, İ.S. 2. Yüzyılda yol ağları gelişir ve su kemerleri ile kentlere içme suyu taşınır. Bölgede günümüzde görülen mimari kalıntıların çoğunluğu İ.S. 2. Ve 3. Yüzyıllara aittir. İ.S. 4. Yüzyılda Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu döneminde, çok sayıda dini ve sivil mimari eserler yapılır. İ.S. 194-197-198 yıllarında Roma imparatoru Septimus Severus Gülek geçidine önem verir. Bunun sebebi 194 yılında, Gülek Boğazını güçlükle geçip Pescenio Nigro'yu Issos'ta yenmesidir. Zaferin anısına Gülek Kapısı girişinde, üzerinde dört atlı arab (quadriga) heykeli bulunan, bir zafer takı inşa ettirir ve Kilikya bölgesinde her beş yılda bir, "*Severa Olympia Epineikia*" adı altında olimpiyat oyunları düzenletir (Ramsay, W. M., 1961). Olba-Diokaesareia arasında bulunan iki mil taşı yazıtlarından, Septimus Severus'un Kızkalesi'nden (Korykos) Olba'ya ve Cambazlı'ya giden ikinci bir yol yaptırdığı belirlenir (Karauğuz, G. O, 2003: 7). 7. Yüzyılda Arap akınları başlar. 8. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkmen aşiretleri bölgeye yerleşmeye başlar. 11. Yüzyılda Ermeniler varlık gösterir. Kilikya'ya yerleşen Türkmen aşiretlerinden Karamanoğulları bölgenin batısında, Ramazanoğulları ise doğusunda hüküm sürer. Kilikya Osmanlı egemenliğine Anadolu'nun diğer bölgelerinden daha geç girer. Yavuz Sultan Selim döneminde 1516 yılında Osmanlı topraklarına katılır. Bir ara Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından yönetilir. Tekrar Osmanlı topraklarına katılır. 12. Yüzyılda Anadolu Selçukluları bölgeye Toros ötesindeki '*uç ülke, uç diyar*' anlamına gelen '*Uç-el, İç-el*' zamanla söylene, söylene '*İçel*' şeklini alır. 1954 yılında Erdemli, 1987'de Aydınçık, 1989'da Bozyazı ve Çamlıyayla ilçeleri kurulur. 2001 yılında halkın yoğun isteği ile İçel adı Mersin olarak değiştirilir.

III. İMPARATORLAR, GEZGİNLER VE BİLGİNLER

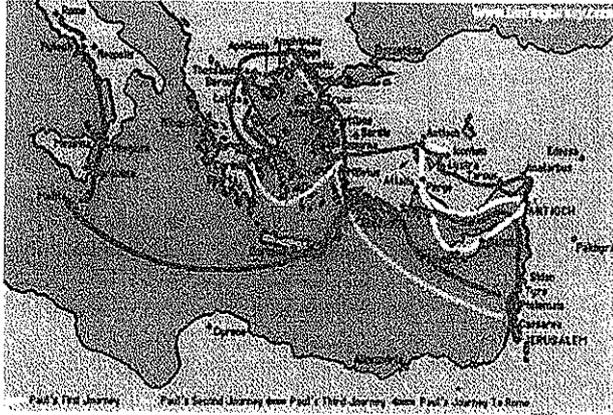
Büyük İskender'in Gülek Boğazını geçip Soli Kentini almak isterken hastalandığı, Tarsus'taki dönemin ünlü hekimlerince iyileştirilir. Tarsus kenti Roma İmparatorluğu döneminde (M.Ö. 92-M.S. 395) Strabo, Livy ve Piliny tarafından ziyaret eldir. Çiçero Tarsus'ta bir yıl, Kilikya valisi olarak görev yapar. Kilikya toprakları için; '*Asamı unutsam, gelecek yıla ağaç olarak yeşerir.*' ifadesini kullanır. Marcus Antonius M.Ö.41 yılında Roma'nın Asya Eyaleti komutanıdır. Antonius Kilikya bölgesini Mısır Kraliçesi Cleopatra'ya nişan hediyesi olarak sunar. Cleopatra nişan hediyesini görmek için atlas yelkenli kadırgalarıyla, Tarsus'u ziyaret eder. Kadırgalar Regma Gölü Lagünü limanından, Cydnos (Berdan) Çayı kıyısı boyunca ilerler. Kentin Güney dış ve iç sur kapılarından (Cleopatra Kapısı, Kancık Kapı) kente girer. Tarsus kenti o dönemde çok önemli bir kent olduğu için çift surlarla korunmaktadır. Kentin Filozoflarıyla ünlü üniversitesi ve zengin bir kütüphanesi vardır. Böylesine önemli kentin ünlü yöneticileri vardır. Strabon, antik çağ filozoflarından Athenedoros (İ.S. 15) ile Stoacı düşünür Nestor'un Tarsus kenti yöneticileri olduğunu belirtir. Stoacı Felsefe Okulu kurucularından Aratos, Apollonios, stoacı felsefenin önde gelen isimlerinden Khrippos Tarsusludur. Daha sonraları St. Paul eğitim düzeyi yüksek, felsefi akımlar içinde yetiştirir. Pavlus bir anlamda, Seneca ve Epiktetos'un öğrencisidir (Pişmanlık, 2009:61). Yavuz Sultan Selim, 5 Haziran 1516 yılında ordularıyla Gülek ve Belen geçitlerini geçerek Suriye üzerinden Mısır seferini gerçekleştirir. Sefer için yol güzergahları yeniden düzenlenir. Payas'ta Sokullu Mehmet Paşa külliyesi ve kıyı kalesi yaptırılır. Gülek Boğazında han, hamam çığ tehlikesine karşı duvar örülür, gözetleme kuleleri onarılır. Kilikya yollarında ordu ve kervanların yol güvenliği yeniden sağlanır. III. Haçlı Ordusu Kutsal Roma-Germen İmparatoru Alman Frederic Barbarossa başkomutanlığında Kudüs'ü almak, Akdeniz'e ulaşmak için Dağlık Kilikya yolunu (St. Paul'un yolunu) izler. Savunmasız sandıkları daha az kullanılan, dağlık Kilikya yolunda ilerleyerek, Mut'ta (Klaudiopolis) konaklar (Kurt,2009:). 10 Temmuz 1190 tarihinde Göksu (Kalykadnos)

Irmağının en dar yerinden geçmeye çalışırken başkomutan karların erimesiyle kabaran Göksu ırmağında boğulur (Taşkıran, 1995:167). Lidersiz kalan ordu Dağlık Kilikya korsanlarınca dağıtılır. Ünlü ve heybetli III. Haçlı ordusu Kilikya'dan öteye geçemez. Bu olaydan sonra Kilikyalılar ve Kilikya korsanlarının ünü tüm dünyaya yayılır. Hatta korsan yerine Kilikyalı denmeye başlanır. Frederik Barbarossa'nın Göksu Irmağı'nı geçerken boğulduğu dar vadi yamacında (Silifke-Mut yolu 9. km.) Frederik Barbarossa anıtı yer alır. Anıttan Göksu kanyonu manzarası etkileyicidir.

IV. İNANÇ GEÇİTLERİ ve TOPLANTI MAĞARALARI

4.1. St. Paul ve Kilikya Yolculuğu (İ.S. 5- İ.S. 67)

Kilikya'nın zengin kültür birikimi bağrından St. Paul'u doğurur. St. Paul yaptığı misyonerlik yolculukları ile Dünya manevi kültür mirasına önemli katkılar sunar. St. Paul Hıristiyanlığı yaymak için Anadolu üzerinden yaptığı 'dört' misyonerlik yolculuğu ve Bazı Anadolu kentlerine yazdığı mektupları ile ünlenir. Aziz Paul'un bu mektupları, St. John incilinde 'Habercinin İşleri' adıyla geçmektedir. Hıristiyanlık inancının Anadolu üzerinden Roma Dünyasına yayılıp, kuramlarının gelişmesinde etkili olur. Bu yayılmada iki din önderinin etkisi büyüktür. Bunlardan biri Tarsuslu St. Paul (Sen Pol: Saul), diğer ise Saint Pierre'dir (Sen Piyer). St.Paul 'Hıristiyanlığın kurucusu' olarak görülür. Hıristiyan düşüncü, ritüel ve gelenekleri St. Paul tarafından keşfedilir ve geliştirilir (Gündüz,2012:112). St. Paul'un misyonerlik yolculukları Anadolu üzerinden kara ve deniz yolu ile gerçekleşir. İkinci ve üçüncü yolculukları Kilikya üzerinden gerçekleşir. Hıristiyanlık Suriye Kilikya bölgesinden başlayarak, İ.S. 60 yılından itibaren Roma İmparatorluğunun başkenti Roma'ya kadar yayılır. St. Pavlus'un öğretileri X. Yüzyılda Balkanlar, özellikle Bulgaristan, Makedonya, Bosna ve Arnavutluk'ta Bogomilizm akımlarına neden olur. Bu akım Makedonya'da Ohri Gölü civarında Babuna Dağı eteklerinde 930 yıllarında Bulgar Papaz Bogomil tarafından ortaya atılır. (Eliade, 2003:208; Çokbankir, 2008: 64). St. Paul Antakya'dan başlayan yolculuklarında Hıristiyanlık inancını Kilikya'dan, Orta ve Batı Anadolu'ya, Truva kentine, Balkanlara ve Roma İmparatorluğunun başkenti Roma'ya taşıyarak Hıristiyanlığın evrenselleşmesine katkıda bulunur. St. Paul'un dört misyonerlik yolculuğu: **Harita.1.**

4.2. İlk Hıristiyan Mağaraları ve Toplantı Yerleri

İlk Hıristiyan inananların toplantıları (eklesia), kentlerden uzakta gizli mağara ve evlerde gerçekleşir. İbadetler ulaşılması zor dağların korunaklı mağaralarında gizli yapılır. Bizans İmparatorluğu döneminde Hıristiyanlık devletin resmi dini olunca, ilk inananların toplantı yerleri (eklesia) kutsal alan ilan edilip yerlerine kiliseler yaptırılır. Böylece ulaşılması güç yerlerdeki ilk kiliseler gelişir. Kilikya Bölgesi tarih boyunca, kuzeyinde Toroslar'ın heybetli korunaklı dağları, güneyinde bereketli toprakları ile bitki, böcek, insan ve inançlara sığınak olur. Neolitik dönem insanı mağara evinin duvarlarına boğa resmi ile çizerek inancını yansıtır. Kilikya bin tanrılı Hititlere, Kibelelere, ay, güneş, rüzgâr tanrılarına alışkıdır. Helenistik ve Roma döneminin görkemli mabetleri ile Hıristiyanlık ve Müslümanlığın erken dönem ibadethanelerini bağrında gizler. İnançlara bağlı sanat anlayışı doğasında gelişir. Hıristiyanlık, I. Yüzyıldan sonra yavaş, yavaş Roma topraklarında yayılmaya, özellikle yoksul halk içinde gizliiden gizliye tutunmaya başlar. Romalılar Hıristiyanlığa karşı çok şiddetli önlemler alıp, yakaladıkları inananları öldürür. Baskıya rağmen yeni din önce yoksul halk arasında, gederek soylular arasında hızla yaygınlaşır. Doğu Roma İmparatoru I. Konstantin Hıristiyanlığın varlığını kabul eder. Çünkü o, imparatorluğu ele geçirmek için yaptığı savaşlarda Hıristiyan askerlerden yararlanır. Ayrıca annesi Helen

de Hıristiyan'dır. 306 yılında imparator olan Konstantin 313 yılında '*Milan Fermanı*' ile Hıristiyanlığın serbest bir din olduğunu duyurur. Bizans imparatorluğu Hıristiyanlığın resmen kabulünden sonra, Doğu Roma devleti olarak doğar. Bu nedenle Bizans döneminde Kilikya bölgesinin en önemli kenti şüphesiz Tarsus olur. Çünkü Tarsus St. Paul'un doğum yeridir. Tarsus bu nedenle kısa bir süre sonra, piskopos ve metropolitlik merkezidir. Tarsus'taki St. Paul'un evi ve kuyusu, Esha-bı Keyf (Yedi Uyurlar Mağarası); Mersin-Taşucu yolu üzerinde Hıristiyanlıktaki ilk Azizlerden biri olan ve mucizeleriyle anılan Aya Thekla Mağara Kilisesi, Mut ilçesi sınırlarında Bolkar Dağları eteğinde Alahan Manastırı, Dağpazarı Binbir Kiliseler Hıristiyanlık inancının tohumlarının yeşermeye başladığı önemli kutsal yerlerdir. Prof.Dr. Semavi Eyice Anadolu'nun gizli köşesi Dağlık Kilikya'da yer alan Alahan Manastırı için şöyle demektedir: "*Alahan Manastır binaları arasındaki Doğu Kilisesi, mimarlık tarihinin Ortaçak başlarında, yeni mimari kompozisyonlar aramayı denerken ortaya koyduğu bir eser olarak dikkati çeker. Kubbeli basilikaler arasında gelişme zincirinin bir halkası olarak görülür. Alahan Manastırı'nın bu kilisesi, Anadolu mimarlık tarihinin başlıca eserlerinden biridir. Burada klasik basilika prensipleri önemli ölçüde değişikliğe tabi tutularak yene bir yapı ve mekân anlayışı ortaya konulmaya çalışılmış ve bu oldukça başarılı olmuştur. Burada 6. yüzyılda Ayasofya'ya ulaşan kubbeli basilika yapı fikrinin güzel hatta mükemmel bir örneği ile karşılaşılır. Anadolu bu hususta yaratıcı dehasını, burada geniş ölçüde göstermiştir.*" (Özgen,2006:96). Alahan Manastırı'nın doğu Kilisesinin kemerli kapı çerçevesinin taş süslemeleri sanat tarihçileri için çok önemlidir. Manastırda ilk çağ gelenekleri ile birlikte Roma İmparatorluk döneminin zengin motifleri, Hıristiyanlık inancı ile sentezlenerek yansıtılır. Prof.Dr. Semavi Eyice konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanır: "*Baş melek'in ayakları altında çığnayan figür, çiplak göğüslü ve başlarında Frigya takkeleri olan bir çift kadındır. Bunların Anadolu ana Tanrıça'sı Kybele'yi temsil ettikleri sanılır. Böylece burada putperest sembolleri ezen iki Başmelek ile Hıristiyanlığın yerli İlkçağ Anadolu inançlarına karşı zaferi anlatılmak istenmektedir.*" Hıristiyanlığın erken dönem ve Bizans dönemi eserleri, Kilikya Bölgesi'nin dağlık yerleşim yerlerinden uzak ve korunaklı bölümünde günümüze kadar ayakta kalabilir.

4.3. Mevlânâ Celâleddîn Muhammed Belhî (Rûmî)(1207-1273)

Kilikya Bizans sonrası Anadolu Selçuklularını yönetimine geçer. Selçuklular Anadolu'ya Doğu'nun bilgi birikimleri ve deneyimleri ile gelirler. Anadolu'nun Kara ve deniz yolları üzerindeki önemini kavrayıp ipek yolunu genişletir deniz yolu bağlantılarını güçlendirirler. Yollar Başkent Konya'dan başlayıp Anadolu'nun kuzey-güney, doğu-batı eksenlerine uzanır. Kara denizden Akdeniz, Egeye ve doğuya açılır. Tüccarlar ve seyyahlar için kentlerde hanlar, kent dışında kervansaraylar yapılır. Hanlar, hamamlar, çarşılar, camiler, tekke, imaret, türbe, medrese, aş evi, köprü, su yolu gibi tür '*Anadolu Rönesansı*' sayılabilecek somut eserler yaratılır. Selçuklu döneminin somut olmayan kültür mirası ise, hiç kuşkusuz Mevlana Celalettin Rumi'nin İslam anlayışıdır. Mevlana 1207 yılında güneşin yükseldiği yerde Horasan'ın Belh kentinde doğar. Belh kenti Doğu ile Batıyı birbirine bağlayan Maveraünnehir kıyısında ipek yolu güzergâhında yer alır. Babası dönemin '*Bilginler Sultanı*' diye anılan önemli bir düşünce ve din adamıdır. Babasının bilgi birikimi, özel eğitimler ve Horasan'dan Anadolu'ya Moğol istilası nedeniyle on yıl süren zorunlu seyahatleri, Mevlana'yı etkiler. Yolda farklı coğrafyalar, inançlar öğrettikleri ile düşünce dünyası zenginleşir. Nişabur, Bağdat, Mekke, Şam, Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde gibi önemli ipek yolu kentlerinden geçip 1222 yılında Karaman'a (Larende) yerleşirler. Yolculukta Ferîdüddîn Attâr, Şihâbüddîn Ömer Sühreverdî, Muhyiddîn İbnü'l-Arabî, Evhâdüddîn Kirmânî ve Sâdüddîn Hamevî gibi devrin önde gelen âlim ve mutasavvıflarıyla tanışır. Şems-i Tebrîzî ile de Şam'da karşılaşır. Şems 1244 yılında Konya'ya gelir. İyi anlaşılır. Kök salma ve birikimleri paylaşma zamanıdır. Ham iken, pişer, olgunlaşır. Mevlana Şems-i kaybedince onu bulmak ümidiyle birkaç kez Şam'a gider, bulamayınca '*gönül*' dünyasında arar. Şam'a gidişlerinde Kilikya yol güzergâhını kullanır. Duyularını şöyle ifade eder: "*Her gün bir yerden bir yere göçmek ne iyi. Her gün bir yere konmak ne güzel. Bulanmadan, donmadan akmak ne hoş. Dünle beraber gitti cancağzım, ne kadar söz varsa düne ait. Şimdi yeni şeyler söylemek lazım.*". Vaizlerinde sorulan bir soru üzerine, Kilikya geçitlerinden geçerek, Silifke, Tarsus, Antakya üzerinden Şam'a gider. Dört yıl özel ders alır. Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat, (1221-1237) büyük bir siyasetçi, asker ve bilim adamıdır. Anadili Türkçe'nin yanı sıra, Farsça, Rumca ve Arapça dillerini konuşur. İslam ve astronomi ilimlerini öğrenir. Döneminde Müslüman ve gayrimüslüm halkla ilişkileri olumludur. Halkları inançlarında özgür bırakmış hatta farklı baskılara karşı korumuştur. Selçuklu ve başkent Konya tam anlamıyla bir Rönesans dönemi yaşar. Başkent Konya sanat eserleri ile donanır. Kentin kapıları bilim ve sanatçılara açılır. Estetik anlayış, düşünce ve inançlar gelişir. Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat, Mevlana'nın babası Bilginler Sultanı Bahaattin Veled'i Konya'ya davet eder. Sarayın gül

bahçesini Medrese kurması için hediye eder. Bilginler Sultanı'nın Konya'ya yerleşmesi ile başkente dönemin en önemli bilgin ve düşünürleri akın eder. Bilgiler paylaşılır, kaynaşma sağlanır. Bahaddin Veled 1231 yılında öldüğünde, halk bilginler sultanının yerini tek varisi oğlunun doldurabileceğine inanır. Mevlana babasının görevini üstlenir. Konya'daki kültürel ortamda duygularını özgürce ifade etme olanağı bulur. Mevlana, Moğol tehditlerin kol gezdiği, değişken ama kültürel köklerinin çok derin olduğu bu coğrafyada insanca yaşamaya, aşka ve inanca dair yeni şeyler söyler. Savaşlardan yorulan, karamsar halkların umudu olur. Halkları bir birinden ayırmadan: "Gel yine gel, Ne olursan ol, ister kâfir ol, İster ateşe tap, ister puta, İster yüz kere tövbe etmiş ol, İster yüz kere bozmuş ol tövbeni. Umutsuzluk kapısı değil bu kapı Nasılsan öyle gel." diyecek kadar hümanisttir:

Olduğum gibi kim görebilir beni,
Ne rengim var benim ne nişanım
Benim de bildiğim sırlar var diyeceksin
Ama
Hem o sırlarım ben
Hem o sırları saklayan
Bu gönül ne vakit durulacak, bilmem.
Ama şu anda hiç kıvıldamadan duran da benim
Yürüyüp giden de ben
Ben bir denizim
Kendi varlığı içinde taşan
Uçsuz bucaksız
Alabildiğine geniş
Kıyısız, hür bir deniz.
İki dünya da yok oldu gitti benden ,
Artık ne bu dünyadan sorsunlar beni
Ne o dünyadan. *Mevlana Celaleddin Rumi*

V. ST. PAUL ve MEVLANA'NIN AYAK İZLERİ

İki semavi din Hıristiyanlık ve Müslümanlık Doğu Akdeniz Kıyılarında doğup, Bolkar ve Aladağların zorlu geçitlerini aştıktan sonra yükselişe geçer evrenselleşir. Hıristiyanlık St. Paul ve St.Pierre, Müslümanlık Selçuklu ve Osmanlılar aracılığı ile Belen, Gülek ve Sertavul geçitlerini aşır Batıya, Balkanlara ve Avrupa'ya yayılır. Kilikya bu özelliği ile Hıristiyanlık inancının dünyaya açılış kapısıdır denilebilir. Şems-i Tebrizi, Mevlana ve oğlu Şam kentine aynı güzergâhlardan gider gelirler. Aynı coğrafyada gök kubbenin altında yaşar, aynı havayı solurlar. Farklı yüz yıllarda farklı iki inanç önderi St.Paul ve Mevlana aynı yollarda yürür Kilikya'nın havasını soluyup, suyunu içer halklara mesajlar iletir. St. Paul Kilikya'dan İkonion'a yolculuğunda, Larende'de (Karaman) uzun süre kalır. İkonion'da (Konya) vaazlarında Aya Thekla ile tanışır. Thekla'nın ısrarıyla inanç yolcuğuna birlikte devam ederler. İlginç bir tesadüfle Mevlana ve ailesi de uzun yolculuklar sonrası Kilikya'nın kuzey sınırındaki Karaman'a yerleşir. Daha sonra Selçuklu Sultanının dileği ile Konya'ya taşınırlar. Her iki inanç önderinin aldıkları iyi eğitim ve yaptıkları uzun yolculuklar Doğu-Batı kültürlerini anlayıp sentezlemelerinde etkili olur. Her ikisi de öğrendiklerini duygu dünyalarında harmanlayarak yaşadıkları coğrafyanın yoksul halklarına aktarır. Haçlı seferleri, Moğol istilaları Anadolu'nun siyasi ve sosyal yaşamda kargaşa, moral değerlerde çözümlere neden olur. Mevlana İslâm aşkıyla manevi değerleri yükselterek çaresiz kalan halkların umudu, manevi değerlerin mimarı yalnız Müslümanlar için değil, her din ve mezhepten insanın gönül aynası, göz bebeğidir. Mevlana'nın hümanist inancı Doğulu Batılı, Müslüman, Hıristiyan, Putperest ayırımı yapmaz. Mevlana'nın düşünceleri günümüzde de farklı inançlardan insanların İslam dinini tercih etmelerine, entelektüel çevreleri etkilemeye devam eder. Birleşmiş Milletler Eğitim Kurumu insanlığa katkıları nedeniyle UNESCO 2007 yılını Mevlana yılı ilan eder. Gönüller Sultanı Mevlana'nın 800 yıllık hoşgörü, sevgi ve tolerans mesajları günümüzde önemini koruyup Mesnevi'deki hümanist mesajlar zor günler yaşayan dünyamıza ilham kaynağı olmaya devam eder. Mevlana'dan sonra, Papa 16. Benediktus tarafından 2008-2009 yıllarını Tarsuslu Elçi St. Paul yılı ilan eder. St. Paul'un doğduğu yer Tarsus önem kazanıyor. Günümüzde İncil okuyan pek çok kişi Tarsus kentini Yunanistan, İspanya ya da İsrail'de sanıyor. St. Paul'un daha birçok ününün, ayak izlerini taşıyan Kilikya yolları, "Kültür ve İnanç Yolları" destinasyonu turistler için olarak geliştirilebilir. Tarihi, kültürel ve doğal güzellikleriyle dünyanın sayılı inanç parkurlarından biri olacak niteliktedir. Kilikya Yolundaki keyifli yürüyüş ziyaretçilere, yol üzerindeki küçük dağ köylerinde sıcak, dost yarı göçebe yürük yaşamalarını tanıma olanağı sunacaktır. Ziyaretçiler; kıyılardan ormana, görkemli dağlara,

yaylalara, ören yerlerine, manastırlara yürürken, iç dünyaları da zenginleşip doğaya, tarihe ve kendi içine yapılan bir keşif yolculuğuna dönuşecektir. Gezi güzergâhları Ovalık ve Dağlık Kilikya şeklinde iki Parkurlu tur güzergahına dönuştürülebilir:

5. 1. Ovalık Kilikya Parkurları (10 Günlük Tur Programı)

Ovalık Kilikya kendi içinde iki ayrı parkur şeklinde gerçekleştirilebilir. Birinci parkur Tarsus ve Adana, ikinci parkur İskenderun, Hatay'ı kapsar. Birinci parkur:

Pozantı-Gülek Geçidi (Cilicia Pedias) :

İzmir, Afyon, Konya, Karaman, Ereğli, Çiftahan(Porsuk Höyük), Pozantı-Gülek Geçidi üzerinden Ovalık Kilikya başkenti Tarsus'a açılan yoldur. İlk gün Tarsus kent içindeki tarihi ve kutsal mekânlar, ikinci gün Yedi Uyurlar Mağarası ve berdan barajı, üçüncü gün Sağlıklı Antik Yolu yürüyüşü, dördüncü gün Çamlıyayla ve Toroslar, beşinci gün Adana, altıncı gün Karatepe Milli park, yedinci gün kaleler ve sönmüş volkanik dağ gezilir. Sekizinci gün ikinci parkura geçilir.

Hatay Belen Geçidi (Syrian Gate) :

Sekizinci gün Adana, İskenderun, Belen Geçidi üzerinden Hatay'a geçilir. Yol üzerinde Payas (Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi), İskenderun, Belen Geçidi üzerinden Amik Ovası ve Hatay iline ulaşılır. Dokuzuncu ve onuncu gün Hatay gezilir.

5.2. Dağlık Kilikya-Taşeli Platasu (Cilicia Pirima)Parkurları: (10 Günlük Tur Programı)

Ovalık Kilikya kendi içinde iki ayrı parkur şeklinde gerçekleştirilebilir. Birinci parkur Mersin-Silifke; ikinci parkur Silifke-Mut-Karaman-Kilistra (Sille) şeklinde gerçekleştirilebilir. Dağlık Kilikya Orta Toros'ların Boğa Dağlarının güneyi ile Akdeniz arasında kalan ve ortasından Göksu (Kalykadnos) ırmağının geçtiği topraklardır. Dağlık Kilikya'nın batı sınırı Anamur Burnu, doğu sınırı ise Erdemli ilçesine yakın Lamas (Lamos) çayıdır. Dağlık Kilikya'yı dünü ve bugünü ile biraz tanımak gerekir. Antik dönemde Dağlık Kilikya Lykaonia bölgesine üç ana yolla bağlanır. İlk yol Anemurion'dan başlayarak Germanikupolis'e (Ermenek) kadar gelir ve buradan iki kola ayrılır. Batıya yönelen kol, Leontopolis, Lystra (Hatunsaray) üzerinden İkonion'a (Konya) ulaşır. Doğu'ya yönelen kol ise Laranda (Karaman) üzerinden İkonion'a varır. İkinci yol Kalykadnos (Göksu) Vadisi'nden, Claodiapolis (Mut) (İncil-Levha-10). Laranda üzerinden Lykaonia'ya uzanır. Üçüncü yol ise Seleukia, Olba, Laranda üzerinden İkonium'a devam eder. Yöredeki konar-göçer obaların yaylalarına aynı antik yolu izleyerek göç ettikleri bilinir. Kilikya'ya tarih boyunca saldırılar genelde doğudan gelir ancak Dağlık Kilikya kesiminde duraksar. Çünkü Dağlık Kilikya'nın korunaklı doğal yapısı ve halkının mertliği nedeniyle hep çekinilir. Dağlık Kilikya'da Çukurova'da olduğu gibi geniş ovalar yerine, Göksu ırmağı delta ovası vardır. Dar kıyı şeridi koyları ve limanları tarih boyunca balıkçı ve gemiciler için son derece değerlidir. Dağlarında gemi yapımına elverişli dayanıklı ağaç kerestelerinden, Pers döneminde bile yararlanılıp gemiler yaptırılır. Bölge maden bakımından oldukça zengin olduğundan Toros Dağları tarihte '*Gümüş Dağları*' adıyla anılır. Madenciler Kilikya'nın madenleri, denizciler değerli kereste ve barınakları, çiftçiler verimli Göksu Ovasının zeytin ve bağ dikimine elverişli yamaçları nedeniyle yöreye gelip yerleşmiş, ya da yenilip gitmişler (Gürtürk, 1980:10). Romalıların bölgede yayılma dönemlerinde Kilikya'nın kıyı kentlerinde, özellikle bugün Viranşehir dediğimiz yörede korsanlık giderek artar. O denli ki, zamanla korsan yerine '*Kilikyalı*' sözcüğü kullanılır. Bölgenin günümüzdeki adı Taşeli Platosu'dur. Coğrafi özelliğini dile getirmesi nedeniyle yöreye en uygun adlardan biridir. Dağlık Kilikya kıyı şeridi boyunca dar vadilerde narenciye bahçeleri, ovalarda dört mevsim yetişen sebze, çilek, yer fıstığı, susam gibi endüstriyel tarım ürünleri yetiştirilir. Dağlık Kilikya'nın engebeli Taşeli platosundaki antik yol, günümüz karayolunun uzağındadır. Bu nedenle Dağlık Kilikya yolu üzerindeki antik kentler, kiliseler, kaleler, manastırlar, kısmen korunaklı kalmıştır. Birinci Parkur

5.2.1. I. Parkur Mersin-Silifke:

Birinci gün Mersin ve yaylaları, Mersin merkez alışveriş Viranşehir (Solı), ikinci gün Kanlıdivane-Cennet-Cehennem ve Kızkalesi(Korikos), üçüncü gün Kızkalesi, Hüseyinler, Yeğenli Köyü, Seydili, Uzuncaburç, Mağara, Kocaoluk, Kirobası, dördüncü gün Silifke (Seleucia on Calycadnus), Taşucu, Silifke Arkeoloji Müzesi, Aya Thekla Kilisesi, beşinci gün Göksu Deltası yürüyüşü gerçekleştirilir.

5.2.2. II.Parkur Silifke-Mut-Karaman:

Altıncı gün Göksu (Kalykadnos) vadisi yürüyüşü Kargıcak-Mut (Klaudiopolis), yedinci gün Mut kalesi, Alahan Manastırı ve -Al Oda Kilisesi, sekizinci gün Dağpazarı-Kestel (Koropissos), Türkmeneli, Ballı (Çömelek), Çivi, Dağpazarı, Taşkale, Karaman (Laranda), dokuzuncu gün Karaman, Kertihöyük (Derbe), Karadağ, onuncu gün (Kilistra) gezilir. Dağlık Kilikya parkuru çok rampa olduğu için İzmir yönünden gelişlerde program son gezi yerinden başa doğru uygulanabilir. Dönüşlerde Gülek Geçidi tercih edilir. Sartavul Geçidi; Mut-Karaman arasında yer alıp, Mersin-Silifke-Mut arasında Göksu Irmağı vadisini izler. Sartavul Geçidi-Mut Karaman-Konya yolu üzerindedir. Göksu Irmağı Taşeli yaylası

sularını toplayarak Silifke Ovasında denize dökülür. 250 km²lik uzunluğu ve 10.000 Km²lik bir havzaya sahip olup, Hadım ve Ermenek Göksuyu olmak üzere iki kolun birleşmesinden meydana gelir. Göksu Irmağı Suçatı'nda Ermenek Göksuyu'na kavuşup Kargıcak üzerinden Ortaören ve Silifke Ovasına iner. Anadolu Yaylasını '*Troas Platosu*', Akdeniz Bölgesine (Kilikya) bağlayan Göksu Irmağı tarihte '*Kalykadnos*' olarak bilinir. Göksu Irmağı vadisi, Bolkar dağı zirve manzaraları ve kanyon yürüyüşleri ile ziyaretçilere muhteşem bir göz ziyafeti, unutulmaz anılar sunar.

Sonuç ve Öneriler

Arkeolojik kazılar sonucu elde edilen bilgiler, Kilikya yollarının tarihi kültürel ve inanç birikimleri ile yeni bir turistik ürün oluşturabilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Kültürel çeşitlilikten anlaşılacağı gibi Kilikya yolları ve kentleri bir inanca ve topluluğa mal edilemeyecek kadar zengin olup evrensel miras niteliği taşır. Bu nedenle "*Kültür ve İnanç yolları*" turistik ürünü bir plan ve proje dahilinde geliştirilmelidir. Gelecekte Parkurların benzersiz özelliklerinin ve yerel kültürün korunması gereklidir. Proje mikro Tarsus ölçeğinden, makro Kilikya Bölgesi ve Hatay ilini de kapsayacak nitelikte olmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığının 2023 Stratejik Planlarında "İnanç Koridorları" başlığı altında Tarsus, Antakya ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi kentlerinin yer alması nedeniyle planlama aşamasında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği yapılabilir. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kilikya Bölgesi Valilik ve Belediyeleri, Üniversiteler olmak üzere, çeşitli Kamu Kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ile turizmciler, arkeologlar, tur Operatörleri, mimarlar ve mühendisler, botanik bilimci ve ormancılar vb. kuruluşlar görüş, öneri ve katkı dereceleriyle projede yer almalıdır. Yatırım, işletme, tanıtım ve pazarlama konularında bakanlık, yerel yönetimler ve özel sektör koordinasyonu gereklidir.

KAYNAKÇA

- ÇOKBANKIR Ercan (2008). Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar, Balkan Türklerinin Kökleri: Etki Yayınevi, İzmir.
- ELIADE Mircea (2003). Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Muhammed'den Reform Çağına, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- GÜNDÜZ Şinasi (2001). Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı: Ankara,
- GÜRTÜRK Sami (1980), Silifke Tarihi: Can Matbaa, Biçkiyurdu Sokak, Güz Han No:10, İstanbul.
İNCİL: www.inciltürk.com, 10.11.2012.
- KARAUĞUZ, G. O. Doğanay, (2003), "M.Ö. II. Binden Bizans Dönemine Kadar Orta Anadolu'nun Güneyinden Akdeniz Kıyılarına Uzanan Yol Ağı Üzerine Düşünceler" Olba, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin Sayı 10, Mersin.
- KEREM Filiz (2007). Mersin, Ören Yerleri, Kaleleri, Müzeleri: Seçil Ofset, İstanbul.
- KURT Mehmet (2008), "Eski Çağda Karaman ve Yakın Çevresi Yol Ağı, Yeni İpek Yolu" Konya Ticaret Odası Dergisi, sayı:244, Haziran, 2008. <http://www.kto.org.tr/tr/dergi/>.
- OLBA (2012), Mersin Üniversitesi, Kilikya Arkeolojisini Araştırma Merkezi Süreli Yayını: Ege Yayınları, Beyoğlu, İstanbul.
- ÖZGEN Hasan (2006). Zamanın Kapıları Karaman: Karaman Valiliği, Mart Matbaacılık Sanatları, Karaman.
- PİŞMANLIK Uğur (2009), Antik Çağda Tarsuslu Filozoflar: Arkeoloji Sanat Yayınları, Galatasaray, İstanbul.
- RAMSAY, W. M., (1961), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası : (Çeviren: Mihri Pektaş), İstanbul
- TAŞKIRAN Celal (1995), Silifke (Seleucia on Calycadnus) and Environs: Sim Matbaacılık Ltd. Şirketi, Ankara.